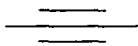


tartjuk tehát meglepőnek, amikor a gyakorló pedagógusok közül a felkészítés során kialakult fogyatékoságok okaként (1889 pont) a beilleszkedés hiányát említették. Csalódott, helyüket nem lelő emberekkel azonban más foglalkozásokban is találkozhatunk, nem kivétel a pedagóguspálya sem.

A megkérdezett pedagógusok utolsó helyen említik az „egyéb fogyatékoságokat” (221 pont), viszonylag alacsony pontértékkel. Közöttük leggyakrabban anyagi jellegű okokat említenek (mint pl. lebecsült, rosszul megfizetett szakma, hivatás), melyek több, a mindennapi pedagógiai gyakorlatban előforduló fogyatékoságot idézhetnek elő, mondják a megkérdezett pedagógusok.

Az eddigiek alapján elmondhatjuk, hogy a vizsgálatainkba bekapcsolt pedagógusok helyesen látják a tanítók és tanárok korszerű felkészítésének alapfeltételeit. A legújabb elvárásoknak és követelményeknek megfelelően igényes, a speciális képességeket is feltáró felvételi vizsgák mellett foglaltak állást. A képzést pedig nemcsak szakmai szempontból kívánnák javítani, hanem a felkészítés módszertani, gyakorlati színvonalát, pedagógiai és lélektani megalapozását is eredményesebbé szeretnék tenni. A jól felkészített pedagógustól mind a társadalom, mind a szakma elvárja, hogy hivatástudatuk szilárd alapokra épüljön, melyet tovább erősít a kellő szintű és sokoldalú kulturáltság, s a gyakorlati feladatok megoldásában tanúsított önállóság és kezdeményezőképeség. Mindezen követelmények és elvárások kielégítése azonban feltételezi a pedagógusok korszerű felkészítésének újragondolását, továbbá szakmai, szervezési és anyagi alapjainak megerősítését.



PEIDL BORBÁLA IV. éves magyar-ének szakos hallgató
Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar
Szeged

A Zirci Ciszterci Apátság gregorián kultúrájáról

A Zirci Ciszterci Apátság gregorián kultúrájának megteremtése *p. dr. Naszályi Emil* atya nevéhez fűződik. A Regina Mundi Ciszterci Női Monostor alapítása (1944) is neki köszönhető. Emil atyával – aki ma is aktív tanítója az érdeleti monostornak – akkor volt lehetőségem találkozni, amikor felkerestem anyaggyűjtés céljából 1998 nyarán.

Szakdolgozatom címe a Zirci Ciszterci Apátság története, különös tekintettel az apátság énekesi hagyományaira. Egyesekben talán megfogalmazódik a kérdés, hogy miért foglalkozik egy tanárjelölt a gregoriánnal. A válasz egyszerű. Zenetörténeti tanulmányai során mindenki találkozik a gregoriánnal. Elvont, nem élő zeneként beszélünk e kultúráról, óriási távolságot érezvén jelenünk és e kor zenéje között. A távolság tagadhatatlan, ám a gregorián ma is élő zene. A szerzetesrendek szerzte a világon még ma is szinte eredeti pompájukban éneklik a gregorián dallamokat imádságukban.

Az alábbiakban az 1943-as zirci gregorián szeminárium előadásainak vázlatát közlöm a gregorián muzsikáról *p. dr. Naszályi Emil* atya akkori megfogalmazásában. (*Vö.: A gregorián muzsika*)

Magyar földön is újra divatos lett a gregorián megbecsülése. Senki sem merésznél ma úgy megvetni a zeneművészetnek ezt az ágát, ahogyan nem sokkal ezelőtt bizony még sokan tették.

Csak egy kissé kell azonban megfigyelnünk azokat – talán sajátmagunkat is –, akik becsüléssel emlegetik ugyan a gregoriánt, mégis hamarosan meglátjuk, hogy a becsülés többnyire csak külső máz. Nagy embereink világos ítélete és szívből áradó szeretete a gregorián iránt azonban törvényt vált számunkra, s ha nem értjük is, s igazán nem szeretjük is, a tekintély ellen szót emelni nem merünk. Nem tagadhatjuk le magunk előtt sem, hogy a gregorián dallamok hallgatása után jóleső és

friss felüdülést jelent számunkra a polifón muzsika elevensége, változatossága, könnyedsége, dinamikai mozgalmassága, ezért a gregorián számunkra még mindig élettelennek, egyhangúnak, nehézkesnek tűnik, s nem találjuk benne a mozgást.

Talán különösen hangzik, ha azt állítjuk, hogy szinte azonos ez a magatartás azzal, amellyel az *egyszólamú* népi muzsikával szemben viselkedünk! Ezek a dallamok közelebb állnak hozzánk valamelyest, mint a gregorián dallamok, jobban megértjük őket, mint a latin szövegű gregoriánt ... és mégis: igazi, belső megértése éppen úgy probléma, mint a gregorián megértése.

Mi ennek az oka?

Talán nem állítunk valótlan, ha azt feleljük, hogy sajátos magatartásunk oka a gregoriánnal szemben is, s az *egyszólamú* népi muzsikával szemben is az, hogy egyiket sem tartjuk „muzsikának”! Az egyik gregorián, a másik népdal, s valahol ezeken kívül van: a muzsika.

Egy másik oka megértésünk hiányának az, hogy túlságosan lusták lettünk. Nem akarjuk munkának érezni a muzsika hallgatását. Nagyon megszoktuk, hogy a muzsikát „élvezzük”, s eszünkbe sem jut, hogy a muzsikát „megérteni” kellene! Ez az oka annak is, hogy a muzsika kieshetett az élet- és nemzetnevelő tényezők közül, s nem tekintettük olyanak, ami egyéniségnek is, nemzetiségnek is, emberségünknek is értéket tud adni.

Ezért kellene most bizonyítanunk néhány szóban, hogy a gregorián valóban muzsika. Bizonyításunkat a gregorián ének meghatározásának kifejtésében adjuk.

A gregorián ének a katolikus liturgia egyszólamú, szabadritmusú éneke, amelynek diatonikus dallamai az ún. egyházi hangnemekben mozognak. (A „gregorián” szó szent Gergely pápa nevéből (Gregorius) ered.)

A gregorián először is egyszólamú ének. Ez az első oka annak, hogy az európai lélek nehezen látja meg benne a tiszta muzsikát. „A többszólamúság 900 éves hatalmas fejlődése annyira hatalmába kerítette az európai lelket, hogy a tisztán egyszólamú zene iránt már alig van érzelme.” (Kodály Zoltán) – Igaz, nagy felfedezés volt, s ismeretlen örömeket jelentett a dallam mellett megjelenő másik dallam, s csodálatos fejlődésnek nyitott utat. Nem felejthetjük azonban el, hogy az emberiségnek csaknem kétharmada ma is egyszólamúnak érzi a muzsikát. Azonkívül világos az is, hogy az egyszólamú zene mindig önálló műfaj marad, ha a többszólamúság győzedelmeskedik is. S végül meg kell látnunk, hogy milyen fölséges diadallal él minden muzsika lelke: a dallam éppen az egyszólamú gregoriánban. Csodálatosan szabadon szárnyal az a dallam, nincsen semmi, ami megkötné szárnyalását, olyan, mintha kelet sivatagjairól hozta volna magával a hatalmas pálma vonalait, s azt akarná kiénekelni. Olyan ez az egyszólamú dallam valóban, mint a nyíló természet: rügyeiben csodákat rejt, s virágában diadalmas szépségeket nyújt.

Másodszor: a gregorián ének nem ismeri a kötött ritmust. Első pillantásra ez idegenül hangzik. Megszoktuk már az ütemezést, s rendetlenséget érzünk ott, ahol nem látjuk az ütemet. Pedig ez nem azt jelenti, hogy nincsen ritmusa a gregoriánnak, hanem éppen azt, hogy ritmusa sokkal gazdagabb a modern muzsika ritmusánál. Semmi sem köti üde, friss folyásában a dallamot. Ritmusa szabad változatossággal találja meg támaszpontjait. A szellőnek sem parancsolja semmi sem, hogy milyen ritmusban mozgassa a fák ágait; a tenger vize is örök változatossággal hullámszik, s a madár éneke sem kötött ritmusú, lelkünk mégis érzi a ritmust bennük, s éppen szabadsága miatt tudnók elhallgatni végeszakadatlanul mindegyiket.

A gregorián ritmus alapja időegységének oszthatatlansága. Hatalmas békét, nyugalmat ad ez a gregorián dallamainak, s kizárja a féktelen szenvedélyeket. Ez a ritmus a legtisztább szellemi eleme a muzsikának, amelyet a gregorián nélkül talán meg sem tudnánk érteni. Egyszerű, hullámszó, rendkívül finomsággal, könnyedséggel, szinte légiességgel, amely a hangok fölött mozogva rendezi őket. Ez a ritmus az emberi szellem műve, amely a dallam vonalát megszakadítja az anyagi, mechanikus elemektől (a hangsúly nehézkességétől), s csodálatos könnyedséget ad a dallam mozgásának támaszpontjai mindig változó visszatéréssel.

Kristályosan ragyog a ritmus lelke a gregoriánban. Hiszen nem más a ritmus, mint a mozgás

rendezettség. Ez a rendezés nem történhet más módon, mint a vissza-visszatérő támaszpontok segítségével. A támaszpontok azonban nem a szóhangsúlyt jelentik, hanem a mozgás elpihenését, vagyis a mozgás végét. A ritmus mindig lendülettel, mozgással kezdődik, s mindig elpihenéssel, támaszponttal végződik. Olyan tehát, mint a légius könnyedséggel táncoló művész tánca, amelyben a táncos érinti ugyan a földet lába hegyével, egyrészt azért, hogy előző mozgása elpihenjen, másrészt azonban azért, hogy újabb mozgásra lendülhessen, s így éppen ezek a támaszpontok adják a dallam nagyszerű frissességét, míg végül elviszik a dallamot a végső elnyugváshoz. A két-három hangonként visszatérő támaszpontok alkotják a gregorián ritmus elemi egységeit. Ezek az egységek ismét nagyobb egységekben olvadnak össze, amelyben a kicsiny egységek mozgás vagy elpihenés szerepet vesznek magukra, s így alakulnak a hatalmas gregorián mondatok nagyszerű dallamai.

Harmadszor: a gregorián dallamai diatonikus dallamok. Lényegében kizár minden chromatikusságot. (Egyetlen kivétel itt a b.) Nem szereti a félhangon záródó dallamot. Összintéséget, nyíltságot keres a lélek ezekben a dallamokban, s nem tűri el a félhangon záruló dallamot. (Néhány kivételt azonban találunk.) Hangközöket tiszták, határozottak, férfiasak, nem ellágyulók, nem puhák és érzélgősek. Ez adja dallamainak szilárdságát, nemességét.

Végül a gregorián hangnemei is újabb értékközpontok. Egészen ismeretlen változatosság uralkodik a gregorián dallamokban. A modern muzsika csak két hangnemet ismer. Mennyivel gazdagabb ennél a gregorián a maga négy hangnemével, amelyek mindegyike két-két úgynevezett tónusra oszlik. (Ez a nyolc tónus felel meg a modern hangnemeknek.) Mindegyik tónusnak sajátos levegője, sajátos hangulata van. Mekkora szépségforrás ez a nagyszerű változatosság a gregorián dallamokban! S ehhez járul még az a könnyedség, amellyel állandó hullámválásban siklik át a dallam egyik tónusból a másikba, míg végül alaphangjában találja meg tökéletes elpihenését.

A főntebb adott meghatározás legelső szavairól nem szövegtünk mindeddig: *a gregorián a katolikus liturgia éneke.* Mondhatnók ezt úgy is, hogy a gregorián az Egyház énekeiben elzengett imádsága.

Az eddig mondottakból is világos, hogy valóban muzsika, mégpedig nagy értékű muzsika a gregorián, most hozzá kell még fűznünk, hogy a gregorián az Istennel beszélgető ember nyelve, kereszténységünk anyanyelve.

A gregorián imádság, tehát templomba való s nem hangversenyterembe. Most is, mikor a Schola Zircensis egyik része hangversenyen vesz részt, másik része Zircen éneklél és imádkozza a gregorián csodálatos nyelvében az Egyház imádságát.

Nagyon fontos, hogy ezt megértsük, mert e nélkül a gregorián lelkét képtelenek leszünk megérteni. Művészet, igazi muzsika a gregorián. Dallamaiban, ritmusában, hangnemében a művészet öncélúságával keresi és adja a szöveget, de mindezt alázatos hódolattal teszi Isten elé, s ebben válik valóban azzá, ami: énekeiben elzengett imádsággá.

Hogy azonban, a gregorián is igazi muzsika s egyúttal imádság legyen, vezetőknél is. Énekeseknek is komolyan tanulniuk kell. Ne csodálkozzunk, ha a hozzá nem értők ajkán hallott gregorián dallamok elijesztenek bennünket. Ha a nagy művészek szerzeményeit hozzá nem értéssel és olyan magabizó, semmiféle szabályt és törvényt nem ismerő szabadossággal énekelnék, amilyen a gregoriánt éneklél sokszor, azokat a műveket is megvetnénk és lenézelnék.

„A világ leggazdagabb dallamkultúrája, a Közép-tenger klasszikus zenéje a gregorián ének. Minden dallamszöveg forrása és mintaképe, telített bőség, túlszorduló gazdagság ez a melodika, kisajtoltnedve elvirult világítájának, czredéves szüret. Birodalma az emberi hang természetes dallamosságában gyökerező, örök törvények szerint tenyésző, hullámválzó melódiaerdő, az egyszólamú zene legdiadalmasabb kivirágzása. Ahogyan csak ösztönös népi kultúrák tudnak megtermékenyülni és kivirulni egymásban. öntudatos művészi formáló akarat szavára. egyetlen nagy terv keretében.” (Szabolcsi Bence) – Ha megérjük hogy ez a gregorián, akkor nem szükséges már bizonyítanunk értékét, s akkor érdemes munkát és erőt szentelni művészi éneklésére, érdemes már azért is, mert Istenhez vezet.

Megjegyzés: Ez az írás nevezett tanárjelölt szakkollegatából vett részlet. Témavezető tanára: Szabady Józsefné dr. főiskolai tanár.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

1. Alleluarium-I.: Összeállította: Szendrei Janka. Magyar Egyházzenei Társaság, Bp., 1993.
2. Bárdos Albert S. O. Cist.: Schola Zircensis, in: Magyar Kórus (46) 1942. jún.
3. Bárdos Albert III. é. Teológus (Zirc): A szerzeteslélek és a gregorián, in: Nova Clara Vallis – A ciszterci papnövendékek közleményei, 1945. 4. szám.
4. Béres György: Bevezető előadás a gregorián történetéhez
5. Dobszay László: A gregorián ének kezdetei, (Részlet „A gregorián ének kézikönyve” című, megjelenés előtt álló könyvből Zeneműkiadó, 1992.)
6. Dobszay László: A gregorián ének kézikönyve Editio Musica Bp., 1993.
7. Horváth Konstantin S. O. Cist.: Zirc története, Egyházmegyei Könyvnyomda, Veszprém, 1930.
8. Ily színes a mi hitünk, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp., 1988.
9. Lékai Lajos O. Cist.: A ciszterciek – Eszmény és valóság, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp., 1991.
10. Lipták Gábor: Zirc és Csesznek, Panoráma útikönyv-sorozat, Athenaeum Nyomda, Budapest.
11. Marosszéki Zsolt II. é. teológus (Zirc): Alleluja Pascha nostrum, in: Nova Clara Vallis – A ciszterci papnövendékek közleményei, 1943. 3. szám
12. Dr. Mihályi Ákos: A nyilvános Istenisztelet, Egyetemi előadások a lelkipápszorkodástan köréből, Szent István Társulat, Bp., 1933.
13. Mihályi Gilbert: Az egyház liturgikus élete, Teológiai Kiskönyvtár, Róma, 1980.
14. P. Dr. Naszályi Emil S. O. Cist.: A gregorián szeminárium előadásainak vázlata, A Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége Kiadása, Bp., 1943.
15. P. Dr. Naszályi Emil S. O. Cist.: A gregorián muzsika, Elemzés a Schola Zircensis gregorián-műsorhoz az Ifjúság a gyermekért hangversenyen Élet és Irodalom Nyomda Rt. Bp., 1943. február 1-2.
16. A Regina Mundi Ciszterci Női Monostor története, Készült az Oberschönfeldi Ciszterci Apátság Baráti Körének Lapja számára 1989 februárjában (kiegészítve: 1995. május).
17. Sz-Ágos: Liturgikus tanfolyam Zircen, in: Magyar Kórus (44) 1941. dec.
18. Dr. Werner Alajos: Egyházzenei napok Zircen, in: Magyar Kórus (39. sz.) 1940. okt.
19. Dr. Werner Alajos: Az éneklő Egyház, Szombathely, 1936.

KECSKÉS ISTVÁN
ny. igazgató
Debrecen

Az igazgató pedagógiai szerepe és vezetési stílusa

Akit a szerencse vagy a balszerencse – kinek melyik jutott „osztályrészül” – vezetői pozícióhoz juttatott, az tudja, milyen nehéz ma nyugodt légkörű, feszültségektől mentes, emberi tiszteleten alapuló pedagógiai közösséget kialakítani. Különösen nehéz ott, ahol az önkormányzat nem értékeli kellőképpen a nevelő-oktató munkát, ahol a tanulói létszám minimális csökkenése miatt pedagógusokat bocsátanak el. Sajnos, ez ma gyakori jelenség iskoláinkban.

De könnyebb ott, ahol ez nem okoz gondot, ahol az osztályonkénti 5–10 fő csökkenés miatt a pedagógusok nem kerülnek az „utcára”, mert ott tisztelet, megbecsülés övezi a pedagógusok tevékenységét. Ha ezt az igazgató látja, érzékeli, ott a jó pedagógiai közösséget nagyon ügyesen ki lehet alakítani, de csak akkor, ha a vezetési stílusban érvényesül a pedagógiai tapintat, amely a pedagógusi szereteten alapszik, és a humanizmusa épül. Lényegében a pedagógiai tapintaton a helyes cselekvés iránti érzéket értjük, azt a készséget, amely által megtaláljuk a másokkal való érintkezésmódban azt a helyes eljárást, amely a különböző pedagógiai szituációkban megoldást nyer.

Ez az igazgató vezetői stílusának legfőbb elemei közé tartozik, amelynek a leglényegesebb összetevői a figyelem, a körültekintés, az előrelátás és az alkalmazkodás.

Ennek elérésében tehát az igazgatónak meghatározó szerepe van, ugyanis az új, a NAT-ra épülő, az európaisághoz közelítő minőségi követelmények parancsoló szükségletté tették a vezető